

INDICATORS REPRESENTING THE FINANCIAL ACTIVITY OF SMALL BUSINESSES AND ENTREPRENEURSHIP

Amangeldieva Rakhila Oralbaevna

Assistant teacher, Nukus Innovation Institute

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14547780>

ARTICLE INFO

Received: 24th November 2024

Accepted: 29th November 2024

Online: 30th November 2024

KEYWORDS

Small business, entrepreneurship, financial activity, profit, net income, random income, financial performance, analysis, economic efficiency, sustainability.

ABSTRACT

This article analyzes the main indicators reflecting the financial activities of small businesses and entrepreneurship. Specifically, the essence of profit, net sales revenue, and random income, as well as methods and significance of their calculation, are described in detail. The role of financial performance analysis in the effective management and development of small businesses is being studied. It is emphasized that by properly managing these indicators, enterprises can ensure their financial stability and effectively plan future development strategies.

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING MOLYAVIY FAOLIYATINI IFODALOVCHI KO'RSATKICHLAR

Amangeldiyeva Raxila Oralbaevna

Assistent o'qituvchi, Nukus innovatsion instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14547780>

ARTICLE INFO

Received: 24th November 2024

Accepted: 29th November 2024

Online: 30th November 2024

KEYWORDS

Kichik biznes, tadbirkorlik, moliyaviy faoliyat, foyda, sof tushum, tasodifiy daromad, moliyaviy ko'rsatkichlar, tahlil, iqtisodiy samaradorlik, barqarorlik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada kichik biznes va tadbirkorlikning moliyaviy faoliyatini ifodalovchi asosiy ko'rsatkichlar tahlil qilinadi. Jumladan, foyda, sotishdan tushgan sof tushum va tasodifiy daromadlarning mohiyati, ularni hisoblash usullari va ahamiyati batafsil yoritiladi. Moliyaviy ko'rsatkichlarni tahlil qilishning kichik biznes faoliyatini samarali boshqarish va rivojlantirishdagi o'рни o'rganiladi. Mazkur ko'rsatkichlarni to'g'ri boshqarish orqali korxonalar o'z moliyaviy barqarorligini ta'minlashi va kelajakdagi rivojlanish strategiyalarini samarali rejalashtirishi mumkinligi ta'kidlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-sentabrda "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari" to'g'risida PQ-

306-son qarori qabul qilindi [1]. Qarorga muvofiq quyidagilarni amalga oshirish belgilab qo'yilgan:

- tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yish yoki kengaytirish uchun 2 yilgacha imtiyozli davr bilan 7 yilgacha muddatga hamda aylanma mablag'lar uchun revolver tarzda 3 yilgacha muddatga yillik Markaziy bank asosiy stavkasidan 4 foizlik punkt yuqori stavkada 1,5 milliard so'mgacha kreditlar ajratish va (yoki) asosiy vositalarni sotib olish uchun lizing berish. Bunda, 100 million so'mgacha kreditlarni garovsiz, 150 million so'mgacha kreditlarni garov talabi 50 foizgacha pasaytirilgan holda ajratish imkoniyati nazarda tutiladi;
- qiymati 1,5 milliard so'mgacha bo'lgan asosiy vositalarni 7 yilgacha bo'lib-bo'lib to'lash sharti bilan qarzga berish;
- 24 oydan ortiq faoliyat yuritayotgan va oxirgi 12 oyda aylanma mablag'lari miqdori 1 milliard so'mdan 10 milliard so'mgacha bo'lgan hamda kamida 10 nafar kishini doimiy ish bilan ta'minlagan kichik tadbirkorlik subyektlarining yangi loyihalariga va mavjud ishlab chiqarishni kengaytirishga oid loyihalariga bo'sh turgan davlat mulki obyektlari va yer maydonlari, asbob-uskunalar, bino-inshootlar va boshqa ko'rinishdagi moddiy aktivlar bilan 20 foizgacha, biroq 1 milliard so'mdan ortiq bo'lmagan qiymatda ulushdor bo'lib kirish;
- innovatsion ishlanmalarni tijoratlashtirish, yuqori texnologik startap loyihalariga davlat ilmiy dasturlari doirasida 2 milliard so'mgacha grant mablag'larini ajratish;

Shu bois, kichik biznes va tadbirkorlik mamlakat iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri bo'lib, ularning samarali faoliyati iqtisodiy barqarorlik va rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, kichik biznes va tadbirkorlikning moliyaviy holatini ifodalovchi ko'rsatkichlarni aniqlash va tahlil qilish katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada foyda, sotishdan tushgan sof tushum va tasodifiy daromad kabi asosiy ko'rsatkichlar haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Avvalo, foyda korxonaning moliyaviy natijalarini ifodalovchi eng muhim ko'rsatkichlardan biridir. Foyda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish natijasida olingan daromadlar bilan xarajatlar o'rtasidagi farq sifatida aniqlanadi. Shu bilan birga, foyda turli shakllarda ko'rinish beradi:

1. Brutto foyda (yalpi foyda):

Bu ko'rsatkich sotishdan tushgan tushum va mahsulot tannarxi o'rtasidagi farqni bildiradi. Masalan, korxonada mahsulot sotishdan 10 million so'm tushum olgan va shu mahsulot ishlab chiqarishga 7 million so'm xarajat qilgan bo'lsa, brutto foyda 3 million so'mni tashkil qiladi [2, 4-16].

2. Sof foyda:

Bunda barcha xarajatlar, jumladan soliqlar va boshqa majburiyatlar chegirib tashlanadi. Bu ko'rsatkich korxonaning real daromadini aks ettiradi.

Formula:

Sof foyda = Brutto foyda – Ishlab chiqarishdan tashqari xarajatlar – Soliqlar

3. Tasodifiy foyda:

Bu turdagi foyda korxonaning asosiy faoliyatidan tashqaridagi moliyaviy operatsiyalar natijasida olinadi. Masalan, qimmatli qog'ozlarni sotishdan tushgan foyda yoki asosiy vositalarni sotish natijasida olingan daromad tasodifiy foyda hisoblanadi.

Shu bilan birga, kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatini ifodalovchi muhim ko'rsatkichlardan biri sotishdan tushgan sof tushumdir. Bu ko'rsatkich korxonaning mahsulot yoki xizmatni sotishdan olgan umumiy tushumidan turli chegirmalar (soliqlar, chegirmalar, transport xarajatlari va boshqalar) chiqarib tashlangandan keyingi qoldiqni bildiradi.

Formula:

Sotishdan sof tushum = Sotishdan jami tushum - Chegirmalar (soliqlar, transport xarajatlari)

Mazkur ko'rsatkich korxonaning sotuv samaradorligini aks ettiradi. Agar sof tushum ortib borsa, bu korxonaning bozordagi barqarorligi va muvaffaqiyatini ko'rsatadi [6, 476-480].

Bundan tashqari, korxonalar moliyaviy hisobotlarda tasodifiy daromadlarni ham aks ettiradi. Tasodifiy daromad korxonaning asosiy faoliyatidan tashqari manbalardan olingan daromadlarini ifodalaydi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Qimmatli qog'ozlardan olinadigan dividendlar yoki foizlar.
- Aktivlarni sotishdan tushgan daromad.
- Ijaradan olinadigan daromadlar.

Masalan, kichik biznes o'ziga tegishli bo'lgan binoni vaqtincha ijaraga berib, qo'shimcha daromad olish orqali moliyaviy barqarorligini ta'minlashi mumkin.

Shu bilan bir qatorda, foyda, sof tushum va tasodifiy daromadlarni tahlil qilish kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatining samaradorligini oshirishda muhim vositadir. Buning uchun korxonalar moliyaviy hisobotlarini doimiy ravishda kuzatib borishi va quyidagi amallarni bajarishi lozim:

Ko'rsatkichlarni taqqoslash	Korxonaning moliyaviy ko'rsatkichlarini avvalgi davrlar bilan taqqoslab, o'sish yoki pasayish dinamikasini aniqlash.
Strategik rejalashtirish	Moliyaviy tahlil natijalariga asoslanib, kelajakdagi biznes rejasini shakllantirish.
Xarajatlarni optimallashtirish	Samaradorlikni oshirish maqsadida ortiqcha xarajatlarni qisqartirish

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, kichik biznes va tadbirkorlikning moliyaviy faoliyatini baholashda foyda, sotishdan tushgan sof tushum va tasodifiy daromad kabi ko'rsatkichlar muhim o'rin tutadi. Ushbu ko'rsatkichlarni to'g'ri hisoblash va tahlil qilish orqali korxonalar o'z faoliyatini yanada samarali tashkil etib, moliyaviy barqarorlikka erishishi mumkin. Shuningdek, bu ko'rsatkichlarni kuzatib borish kichik biznes rahbarlariga strategik qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Shu tariqa, kichik biznes iqtisodiyotning mustahkam bo'g'ini sifatida o'z o'rnini yanada mustahkamlashi mumkin.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-sentabrdagi PQ-306-son [qarori](#)
2. Abduraxmonov, S. S. (2023). O'zbekiston Iqtisodiyotida Kichik Biznes Va Xususiy Tadbirkorlikning Rivojlanishi. *Scholar*, 1(22), 4-16.

3. Axmedova, Y., & Arslonboyeva, D. (2024, October). Tadbirkorlik Faoliyatini Rivojlantirishning Ustuvor Yo 'Nalishlari. In *Conference On The Role And Importance Of Science In The Modern World* (Vol. 1, No. 9, Pp. 58-62).
4. Ismanov, I., Davlyatova, G., & Buzrukxonov, S. (2020). *Biznesni Rejalashtirish. Darslik. Toshkent.*
5. Nazarova, S. Moliyaviy savodxonlik asoslari. *Tashkent-2020* <https://altsul.uz/wp-content/uploads/2021/04/Moliyaviy-savodxonlik.pdf>.
6. Toxirovna, T. S., & Omonovna, Y. G. (2023). Kichik Tadbirkorlik Faoliyati Ijtimoiy-Iqtisodiy Samaradorligi Ko'rsatkichlarini Baholash Bo'yicha Yondashuvlar. *Journal Of Multidisciplinary Bulletin*, 6(5), 476-480.